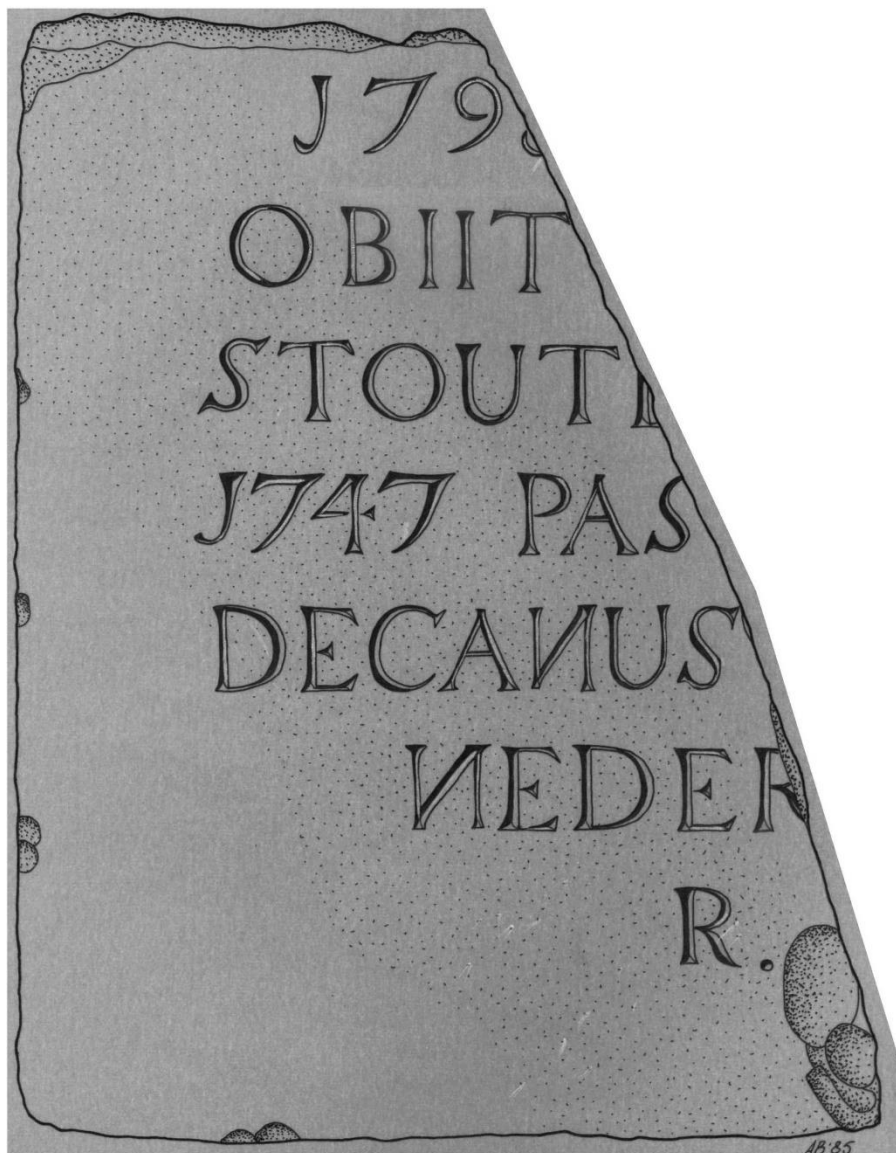

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-St.Lambertuskerk (1934-1985)

ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek te Nederweert (STRABO), die zich ten doel stelt oud(-er) archeologisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Archeologische waarnemingen	5
2.1 Aanleg verwarmingskelders (1934)	5
2.2 Herstel oorlogsschade vloer (1949)	8
2.3 Aanleg vloerverwarming (1980)	11
2.4 Toevalsvondst (1985)	14
3. Conclusies	19

1. Inleiding

De St. Lambertuskerk van Nederweert is een rijksmonument waarvan de bouw van de toren werd aangevangen in 1467 en het grootste deel van het schip tot stand kwam na een grootscheepse verbouwing in 1841.

Hoewel er vrijwel nooit sprake is geweest van gepland archeologisch onderzoek binnen de muren van het kerkgebouw, zijn er wel in de loop van de jaren terloopse oudheidkundige waarnemingen gedaan. In deze rapportage worden die waarnemingen gebundeld, gerapporteerd en ontsloten voor toekomstig onderzoek.

De waarnemingen betreffen het tijdvak 1934-1985 en zijn voor een belangrijk deel ontleend aan ooggetuigeverslagen, dagboekfragmenten en een enkele vondst.

2. Archeologische waarnemingen

Gedurende een viertal momenten hebben er (deels ongeplande) archeologische waarnemingen plaatsgevonden. Deze hebben alle maken met de vloer van het kerkgebouw en zullen hierna in chronologische vorm als kleine case studies worden beschreven.

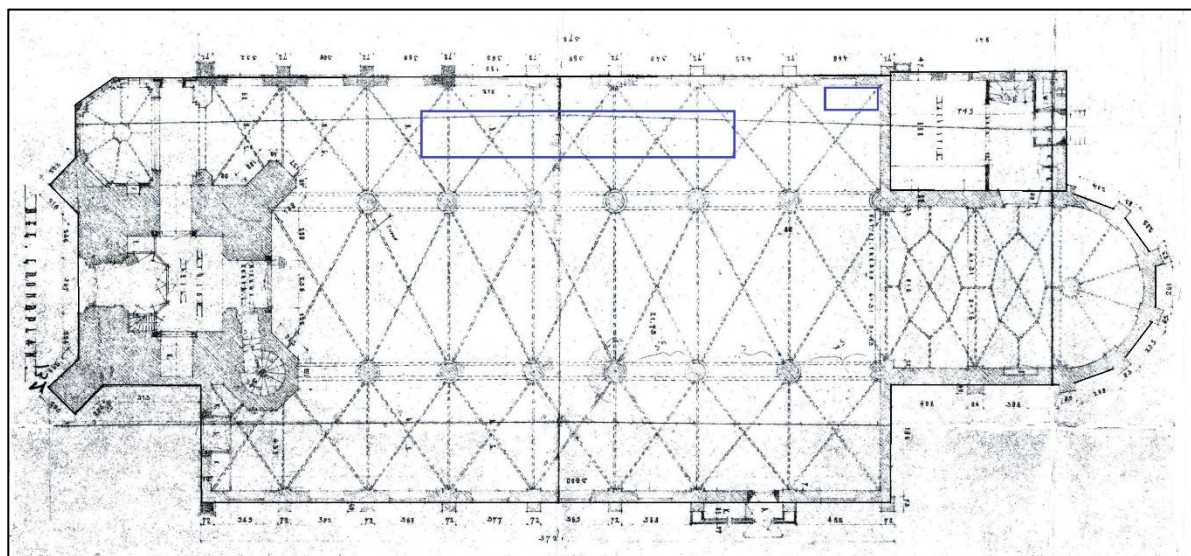
2.1 Aanleg verwarmingskelders (1934)

In 1934 vatte het kerkbestuur het plan op om het comfort voor de kerkgangers te verhogen door de aanleg van een oliegestookte verwarming. De warme lucht werd via aan te leggen kelders in de open ruimte gebracht.

We beschikken over een ooggetuigeverslag waaruit blijkt dat er daarbij archeologische waarnemingen zijn verricht.

Herinneringen van Chrétien Bruekers (geb. 1924), geïnterviewd door Alfons Bruekers op 30 dec 1982. *“Voor de oorlog heeft men in de kerk verwarmingskelders aangelegd in de noordbeuk. Hierbij kwam men uit bij diverse grafkelders van mensen die vroeger in de kerk zijn begraven. Ook werd het graf van een geestelijke gevonden, met het kasuifel nog in goede staat en een kelk van was of tin op zijn borst. Men heeft het skelet intact gelaten maar dat leidde er wel toe dat zijn schedel nu ligt ingegoten in de betonnen muren van de kelders”*. [Bron: Familie-archief Bruekers, Nederweert].

Ook mondelinge informatie van Jean Bruekers (1923-2014), broer van de hierboven aangehaalde ooggetuige en in 1934 misdienaar in de St. Lambertuskerk, bevestigt de waarneming van grafkelders en goed-geconserveerde skeletten. Hij spreekt zelfs van ‘gemummificeerd’.

Figuur 1. Plattegrond van de St. Lambertuskerk te Nederweert. In grijs de restauratietekening van architect Weegels uit 1947. De blauwe rechthoeken duiden de plaats van de verwarmingskelders aan. De kleine kelder rechts is in 2017 nog zichtbaar. De andere kelders zijn schematisch en uit het geheugen getekend. Tekening Alfons Bruekers.

Archiefonderzoek bevestigt de aanleg van de verwarming maar levert geen aanwijzingen voor de vondsten. Zo lezen we in de notulen van de vergadering van het Kerkbestuur van 2 november 1934: *‘[...] In deze vergadering wordt er gesproken over verwarming der Kerk en wordt met algemeene stemmen besloten over te gaan tot centrale verwarming der Kerk. Het*

werk zal worden uitgevoerd onder toezicht van den bouwkundige den Weledele Heer Wagemans te Roggel en zal worden gegund aan den laagsten inschrijver de firma Keuls te Heerlen voor de som van 3500 fl.'

[Bron: Gemeente-archief Weert, Archief St. Lambertusparochie Nederweert, Inv. nr. 13 Notulen van de vergaderingen van het kerbestuur 1892-1951].

Het Liber Memorialis (de parochiekroniek) van de parochie vermeldt hier vreemd genoeg niets over, terwijl in het jaar 1934 wel expliciet vermelding wordt gemaakt van de aanleg van centrale verwarming en waterleiding in de pastorie. [Bron: Gemeente-archief Weert, Archief St. Lambertusparochie Nederweert, Inv. nr. 1 Liber Memorialis St. Lambertus 1884-1952].

In de gemeentelijke bouwvergunningen is geen dossier over deze verbouwing en aanleg aangetroffen. Dat met de aanleg van de kelders belangrijke archeologische informatie vernietigd werd, leidt geen twijfel. Daarover is overigens geen aanwijzing te vinden in de lokale nieuwsberichten die er wel degelijk met regelmaat over de aanleg verschenen.

Aangezien de in 1934 aangelegde verwarming sinds 1980 niet meer functioneel is, zijn de met stalen roosters afgedekte verwarmingskelders sedertdien onder de banken in de noordbeuk met houten vlonders afgedekt. Wel is anno 2017 nog één verwarmingskelder zichtbaar en wel in de uiterste oosthoek van de noordbeuk, naast het zij-altaar van het Heilig Kruis.

Figuur 2 en 3. Verwarmingskelder in de noordoosthoek van de noordbeuk, naast het zij-altaar. Foto's (situatie 2017) Alfons Bruekers.

Centrale verwarming.

De Z.E. Heer Pastoor Dr. Krijn dankte Zondag j.l. vanaf den kansel zijn parochianen nogmaals voor de feestelijke installatie en deelde verder mede, dat hij voornemens was nog voor den a.s. winter de kerk van centrale **verwarming** te voorzien, waardoor aan een reeds langen tijd bestaande behoefte zal worden tegemoet gekomen. A.s. Zondag zal tot dit doel gecollecteerd worden onder de H. Diensten en mag verwacht worden, dat een ruim bedrag bij elkaar gehaald wordt. De kosten aan deze **verwarming** verbonden zijn geschat op f 5000.—.

Voorzeker zal ieder parochiaan hiertoe het zijne willen bijdragen, daar zulks ook in hun eigen voordeel is te achten.

Centrale verwarming.

Maandag is een begin gemaakt met den aanleg der centrale **verwarming** in de parochiekerk, welk werk binnen een maand klaar zal zijn, zoodat in de a.s. wintermaanden reeds van deze **verwarming** geprofiteerd kan worden.

Collecte centrale verwarming.

De Zondag onder de H. Diensten gehouden collecte ten bate der centrale verwarming voor de parochiekerk, bracht de mooie som van ongeveer negenhonderd gulden op.

In het Lof dankte Pastoor Dr. Krijns de parochianen voor hun milde offers tot dit doel.

Centrale verwarming.

Zoo is dan eindelijk de lang begeerde centrale **verwarming** in onze parochiekerk klaar gekomen. Het werk waarmede begin November werd begonnen en vlot van stapel kon loopen, dank zij het gunstige weer, is in den loop dezer week klaar, zoodat binnen enkele dagen de kerk verwarmd zal zijn. Het is een moderne ruwolie-installatie, geleverd door de Firma Keuls uit Heerlen. Doordat ruwolie gestookt wordt is de bediening dezer installatie zeer eenvoudig, terwijl ook de kosten van stoken voordeliger zijn. De noodige betonwerken werden uitgevoerd door den aannemer J. Scheyven. Zonder twijfel zullen de parochianen hun nieuwen Herder, Pastoor Dr. Krijn, voor dit werk dankbaar zijn, want aan diens doorzettingsvermogen is het te danken, dat we nog deze maand van deze moderne verwarming kunnen profiteren.

Figuur 4. Artikelen uit Het Kanton Weert, resp. 1934 okt 26, nov 2, nov 16 en dec 14. Bron: Erfgoedhuis Weert.

2.2 Herstel oorlogsschade vloer (1949)

Tijdens de zogenaamde fronttijd (september-november 1944) werd de St. Lambertustoren onophoudelijk door Duits vuur beschoten met granaten en luchtdrukraketten. De toren raakte daarbij zeer zwaar beschadigd maar het kerkgebouw nauwelijks, behalve het westelijk deel van middenschip en noordbeuk. Hier werden dak, interieur en vloer zeer zwaar beschadigd door neerstortend muurwerk van de kerktoren.

Figuur 5 en 6. Foto's van de zware beschadigingen van de noordbeuk van de kerk in het najaar van 1944. Foto's: Jan Biezenaar 1945; collectie Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

Het herstel van toren en kerk werd, na provisorische herstellingen in 1945 en een langsepende discussie met Monumentenzorg, uitgevoerd van 1947 tot 1949. Delen van de oude tegelvloer werden daarbij opnieuw gelegd, in combinatie met de plaatsing van nieuw-vervaardigde kerkbanken. Langs de buitenmuren van de zijbeuken en onder de kerkbanken werden de thans nog bestaande houten vlonders aangebracht. De door die nieuwe vlonders bedekte hardstenen tegels werden daar verwijderd om gebruikt te worden voor reparatie van de zichtbare delen van de tegelvloer. Onder de vlonders werden cementvloeren aangebracht omdat de zichtbaarheid daar geen rol speelde. Zo werd de materiaalschaarste na de oorlog op creatieve wijze opgelost, hoewel dat niet helemaal volgens de huidige restauratieprincipes verdedigbaar zou zijn.

Bij deze operatie werd een volledig gave maar sterk afgesleten natuurstenen grafzerk gevonden alsmede fragmenten van andere zerken. Deze complete 17^e eeuwse zerk (van schout Michiel Beijs en zijn echtgenote Margaretha van den Broeck en hun alliantiewapens, en Maria van Halen) werd van groot belang geacht. De grafsteen werd op initiatief van nazaten van deze familie rechtstendig ingemetseld in de kerktorenwand, nabij de voormalige doopkapel in de noordbeuk. De oorspronkelijke locatie is niet meer bekend.

Een artikel uit 1950 in het nieuwsblad dat werd verzonden naar de Nederweertse militairen die in voormalige Nederlands-Indië vochten, bevestigt deze vondst: *'Bij het aanbrengen der nieuwe banken [...] zijn nog enkele gave stenen tevoorschijn gekomen terwijl ook hier en daar nog waardeloze fragmenten zijn ontdekt. Een der stenen betreft een oude Nederweertse familie; met enige moeite valt erop te ontcijferen een inscriptie ongeveer als volgt [volgt de tekst van de grafsteen Beys AB]. Op verzoek van en met medewerking van de nabestaanden van deze familie is de steen gereinigd en ingemetseld aan de binnenkant van de kerk bij de ingang van de doopkapel. [...].'*

Deze vermelding noemt dus behalve de grafsteen van Beys ook expliciet de vondst van enkele andere gave exemplaren en 'waardeloze' fragmenten.

[Bron: Auteur Bertus, De Turf (4) nr. 7 oktober 1950, in: archief SGN].

Figuur 7. De grafzerk die in 1949 werd gevonden en ingemetseld bij de toenmalige doopkapel in de St. Lambertuskerk. Foto: Cor Janssen, 1985. Collectie Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

Ooggetuige van de reparatiewerkzaamheden aan de vloer was de al eerder genoemde Jean CA Bruekers (1923-2014), vader van de auteur van deze rapportage. Omstreeks 1980 vertelde hij uit zijn herinnering dat hij bij het herstel van de kerkvloer fragmenten van meerdere andere grafzerken had gezien, met daarop ingebeiteld familiewapens. Hij herinnerde zich expliciet de familienaam De Haes en wist nog te vermelden dat de fragmenten niet verloren waren gegaan maar langs een buitenmuur van de kerk tussen de biechtstoelen, onder de houten vlonders als vloerbedekking waren aangewend en aan het oog onttrokken waren. In zijn herinnering lag het fragment in de zuidelijke helft van het middenschip, dicht bij de preekstoel.

[Bron: Familie-archief Bruekers].

Bij de aanleg van de vloerverwarming in 1980 (Zie ook paragraaf 2.3 hierna) heb ik pogingen in het werk gesteld om de vlonders langs de buitenmuren te laten lichten om waarnemingen te kunnen doen. Helaas werd mijn verzoek, waarvan de inwilliging weinig moeite en geringe kosten met zich mee zou hebben gebracht, door het kerkbestuur van de parochie niet gehonoreerd.

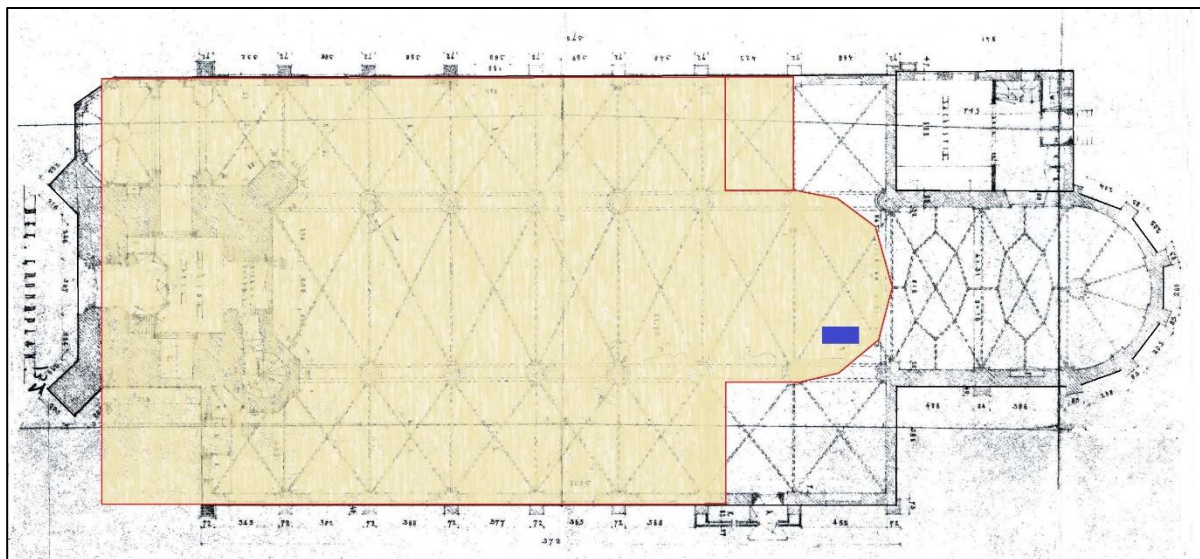
Uit de kerkelijke begraafboeken van de St. Lambertusparochie blijkt dat eeuwenlang tot 1784 de overledenen van de maatschappelijke bovenlaag *intra muros* begraven werden. Zoals in alle andere oude kerken zal dat zijn geweest in gemetselde boogkeldertjes met in het plaveisel een natuurstenen zerk met inscriptie en/of wapenschilden. In de begraafboeken staat minutieus geboekstaafd wie in de kerk, of op het kerkhof werd begraven, maar precieze locaties worden zeer zelden genoemd. Uit een kerkmeestersrekening blijkt een iets nadere duiding: *'Den 23en september 1702 is in de kercke begrave Joannes Baptista de Haes inden Choor op hunne begraefplaets waer sij hunne eijgen serck hebbe'*.

J.B. de Haes was scholtis of schout van Nederweert. [Bron: Gemeente-archief Weert, archief St. Lambertusparochie Nederweert, aanwinsten inv. nr. 113. Kerkmeestersrekening 1691-1742 fol 187v].

Er was dus sprake van een familiegraf. Dat kunnen we tevens concluderen uit de inschrijving van de begraaf van een ander lid van de familie de Haes, namelijk pastoor Henricus Bernardus de Haes, begraven op 19 december 1746. In het begraafboek staat genoteerd: *'ub sepulchro familiae in choro ad latus summae arae per Reverendum Admodum Dominum Decanum pastorem Werthensem exequias et sacrum celebrantem ac per eumdem habita oratione funebri [...]*. In hedendaagse taal: *'in het familiegraf op het koor terzijde van het hoogaltaar door de zeer eerwaarde heer deken pastoor van Weert, die de uitvaart en de mis celebreerde en nadat door hem de lijkrede gehouden is, begraven [...]*.

[Bron: RHCL Begraafregisters St. Lambertusparochie Nederweert inv. nr. 92.15. Vertaling uit het latijn door drs. A.M.P.P. Janssen].

Uit de combinatie van de vermeldingen van 1702 en 1746 komen we tot een vrij precieze plaatsduiding van het familiegraf van De Haes. Namelijk: op het priesterkoor, terzijde van het hoogaltaar. We dienen er hierbij rekening te houden dat het priesterkoor zich in 1746 niet op de huidige plaats bevond. Hetzelfde geldt voor de positie van de preekstoel, die in de naoorlogse jaren ook wat 'gezworven' heeft. Daarover zal worden uitgewijd in par. 2.3.

Figuur 8. Plattegrond van de St. Lambertuskerk te Nederweert. In grijs de restauratietekening van architect Weegels uit 1947. In **kleur** de (sterk vereenvoudigde) plattegrond van de oude kerk zoals afgebeeld in een document uit 1784. De **blauwe** rechthoek op het (oude) priesterkoor is de vermoedelijke plaats van het familiegraf van De Haes. Bron: archief Stichting Geschiedschrijving Nederweert. Montagetekening: Alfons Bruekers.

We mogen aannemen dat het zerkfragment dat Jean CA Bruekers gezien heeft (en waarvan hij zich in 1980 nog de familienaam De Haes herinnerde) correspondeert met de zerk die genoemd wordt in de inschrijving uit 1702 en 1746.

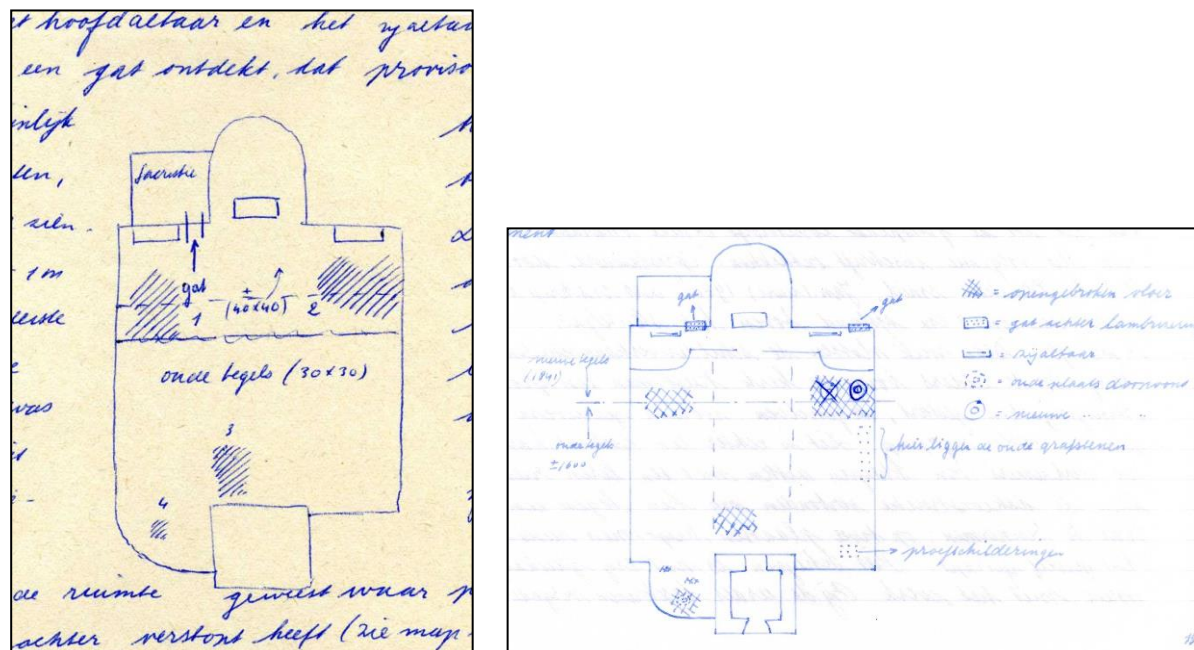
2.3 Aanleg vloerverwarming (1980)

In 1980 werd in opdracht van het kerkbestuur het interieur van de St. Lambertuskerk verbouwd. Zo werd bijvoorbeeld de doopkapel omgebouwd tot een Mariadevotiekapel waarbij de doopvont werd verplaatst naar de zuidbeuk. Een biechtstoel werd verplaatst, de gewelven en muren werden opnieuw geschilderd en de lambrizingen werden aangepast. In mijn dagboek hield ik een dagelijkse verslag bij van de voortgang van de werkzaamheden. Daarnaast bestaat er een handgeschreven verslag van de activiteiten door Alfons Bruekers. De min of meer archeologische passages daaruit volgen hierna:

Maandag 14 januari 1980

Men is begonnen de werkzaamheden in de doopkapel. Een deel van de tegelvloer moest worden weggekappt om de doopvont weg te kunnen halen. De uit 1698 daterende stenen vont zat bevestigd in een natuurstenen voet van 30x30 cm. De bevestiging in die voet maakte geen stevige indruk; men sprak van een wonder dat de vont nog nooit was omgevallen. Bij het losmaken van de vont vonden de werknemers van aannemer Scheijven een sterk geoxideerde munt, een stuiver uit 1948. Dat was het jaar dat in het kader van het na-oorlogse herstel de vont herplaatst werd. De bouwvakkers hebben op mijn aandringen bevestigd dat ze de stuiver op de oude plaats terug zullen leggen. De vont werd verplaatst naar het Maria-altaar. Men heeft daar enkele kleine kerkbanken weggehaald om ruimte te scheppen. Echter, onder die banken trof men geen tegels aan maar een betonlaag. Bij het eerder vermelde herstel in 1948 heeft men namelijk bij gebrek aan hele exemplaren, tegels gebruikt die toch aan het zicht onttrokken waren.

Langs de zuidzijde van de zuidbeuk in de buurt van het Maria-Altar heeft men enkele meters van de houten vloer waar de bidstoeltjes op stonden, opgebroken. Daaronder trof men kapotte tegels aan. De vloer werd jammergenoeg en tot mijn grote spijt niet ver genoeg weggehaald om de oude grafstenen te ontbloten die daar zijn neergelegd na de oorlog. Om aan oude tegels te komen heeft men op verschillende plaatsen de kerkbanken weggehaald om tegels daaronder weg te kunnen halen. Het resultaat viel echter bijster tegen; onder de tegels blijkt overal een dun laagje mortel, en daaronder geel zand, te zitten.

Figuur 9 en 10. Archeologische waarnemingsnotities door Alfons Bruekers, gedateerd 16 januari 1980. De gearceerde zones zijn de plekken waar de oude tegels werden gerecupereerd. Zone "1" is de plek van de archeologische waarneming. Archief Alfons Bruekers.

Woensdag 16 januari 1980

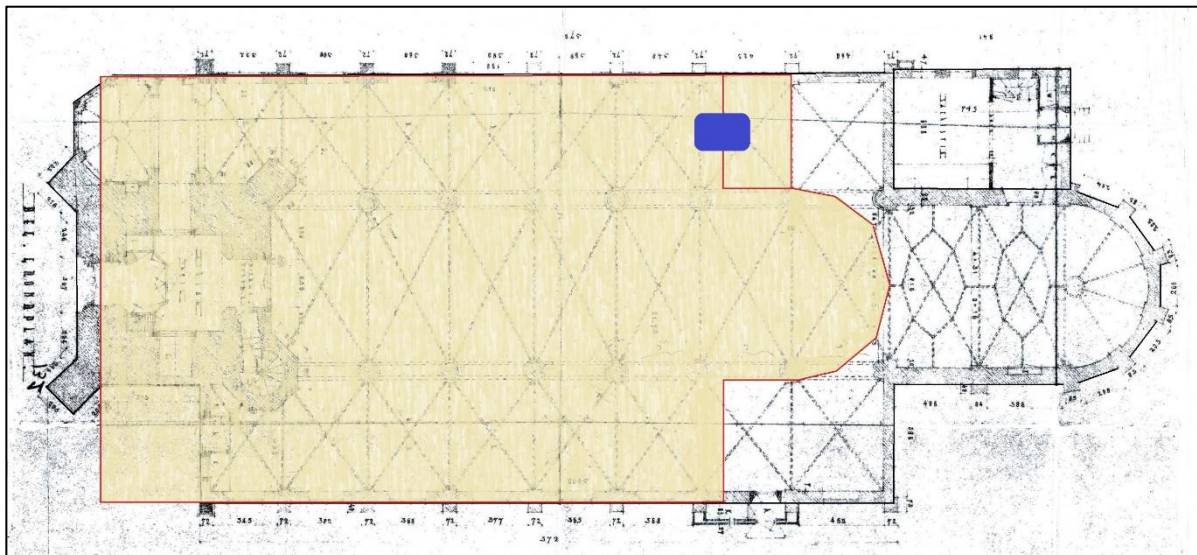
In de noordbeuk heeft men op de overgang van het 17^e-eeuwse en 19^e-eeuwse deel van de kerk een deel van de vloer opengebroken. Het opengebroken stuk overlapt de overgang van de oude en nieuwe kerk. Aan de kleurverschillen van het onderliggende zand was duidelijk te zien waar oorspronkelijk de oostelijke begrenzingsmuur van de noordbeuk moet hebben gestaan. In het oude deel is het zand zeer zuiver van samenstelling en geelgekleurd. Dit in tegenstelling tot het zand in het nieuwe (=oostelijke) deel van de noordbeuk dat bruingeel van kleur is met stukje baksteenpuin. Deze overgang komt overigens ook precies overeen met de overgang van de oude tegels (30x30cm) en de nieuwe (lees: uit 1841 daterende) tegels (40x40 cm). De oude vloer correspondeert dus met de afmetingen van de oude kerk. Toen ik iets later met een dunne ijzeren staaf wilde uitproberen of er onder het zand nog fundamenteen aanwezig waren, had men de vloer inmiddels al gedicht met cement. [Bron: Dagboeken Alfons Bruekers (1961- ...), familie-archief Bruekers].

Figuur 11 en 12. Overgang van vloertegels in de noordbeuk gezien naar het noorden (l) en westen (r). Foto's uit 2017: Alfons Bruekers.

Het lijkt er dus op dat de overgang van orthogonale kleine tegels naar diagonale grote tegels de plaats van de oude zijbeukmuur representeert. Toch resteert er enige onzekerheid over de authenticiteit van deze overgangszone. Dat heeft te maken met het basement van de pilaar op 1.20 m ten westen ervan (zie fig. 12). Dit basement is van het 'type 1841' en als men dat toen vervaardigd heeft, is het zeer onwaarschijnlijk dat de omringende tegelvloer daarbij onaangeroerd is geweest. Het heeft er alle schijn van dat de pilaar nog tot de oude kerk behoort en dat het basement is aangepast aan de stijl van de verbouwing. We schatten in dat de tegels voor die operatie wel tijdelijk verwijderd zullen zijn geweest, maar uiteindelijk weer teruggelegd zijn, letterlijk "in lijn" met de tegels in de rest van de kerkvloer.

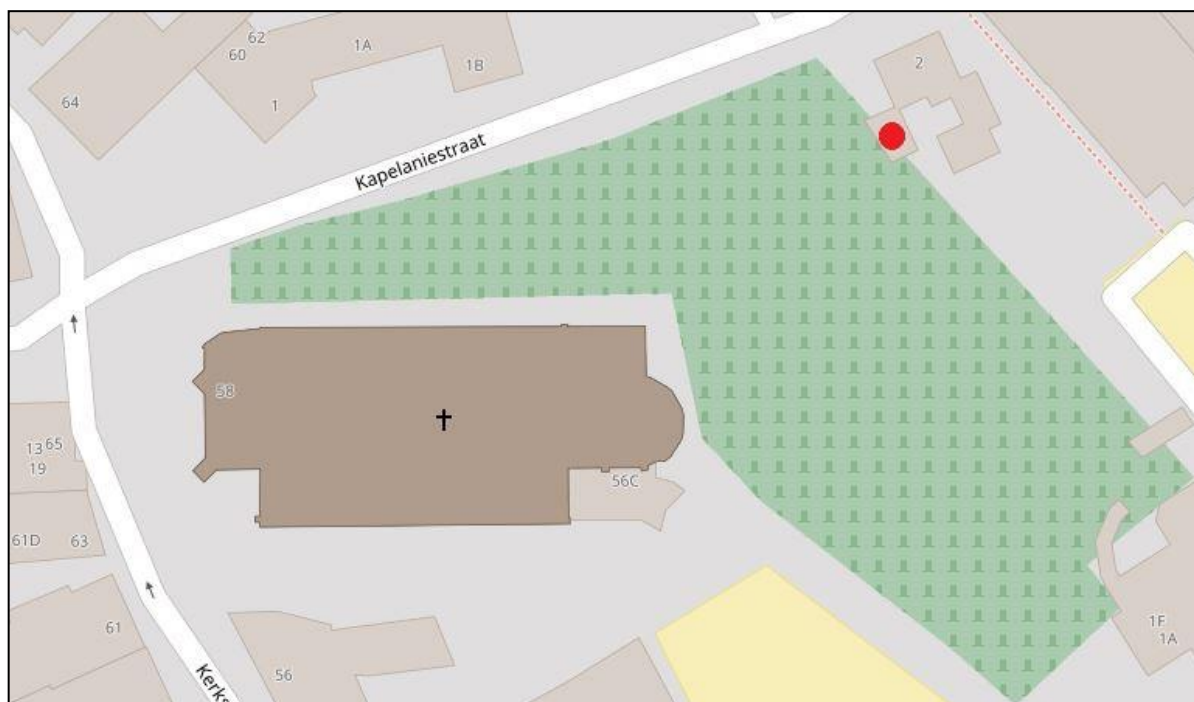
In de plattegronden van fig. 13 staan de situatie van voor en na 1841 gecombineerd weergegeven. De waarnemingen uit 1980 hebben betrekking op de blauwe rechthoek en tonen aan de textuur- en kleurverschillen van het vulzand onder de tegelvloer corresponderen met de grens tussen de oude en de nieuwe (verlengde) kerk.

Figuur 13. Plattegrond van de St. Lambertuskerk te Nederweert. In grijs de restauratietekening van architect Weegels uit 1947. In **kleur** de (sterk vereenvoudigde) plattegrond van de oude kerk zoals afgebeeld in een document uit 1784. De **blauwe** rechthoek is de zone waar in 1980 waarnemingen aan de ondergrond werden verricht. Bron: archief Stichting Geschiedschrijving Nederweert. Montagetekening: Alfons Bruekers.

2.4 Toevalsvondst (1985)

In het najaar van 1985 ontdekte J. Gruyters, kapelaan van de RK St. Lambertusparochie, Kapelaniestraat 2, bij grondwerkzaamheden ten behoeve van zijn nieuwe garage een fragment van een natuurstenen tegel. Bij nauwkeurige inspectie bleek deze een inscriptie te dragen. Aangespoord door deze vondst zocht de kapelaan naarstig verder naar het ontbrekende deel, maar afgezien van enkele oude gebroken vloertegels bleef zijn speurzijn zonder resultaat. De kapelaan zocht contact met Alfons Bruekers en door hem werd het gevonden object aan een nader onderzoek onderworpen.

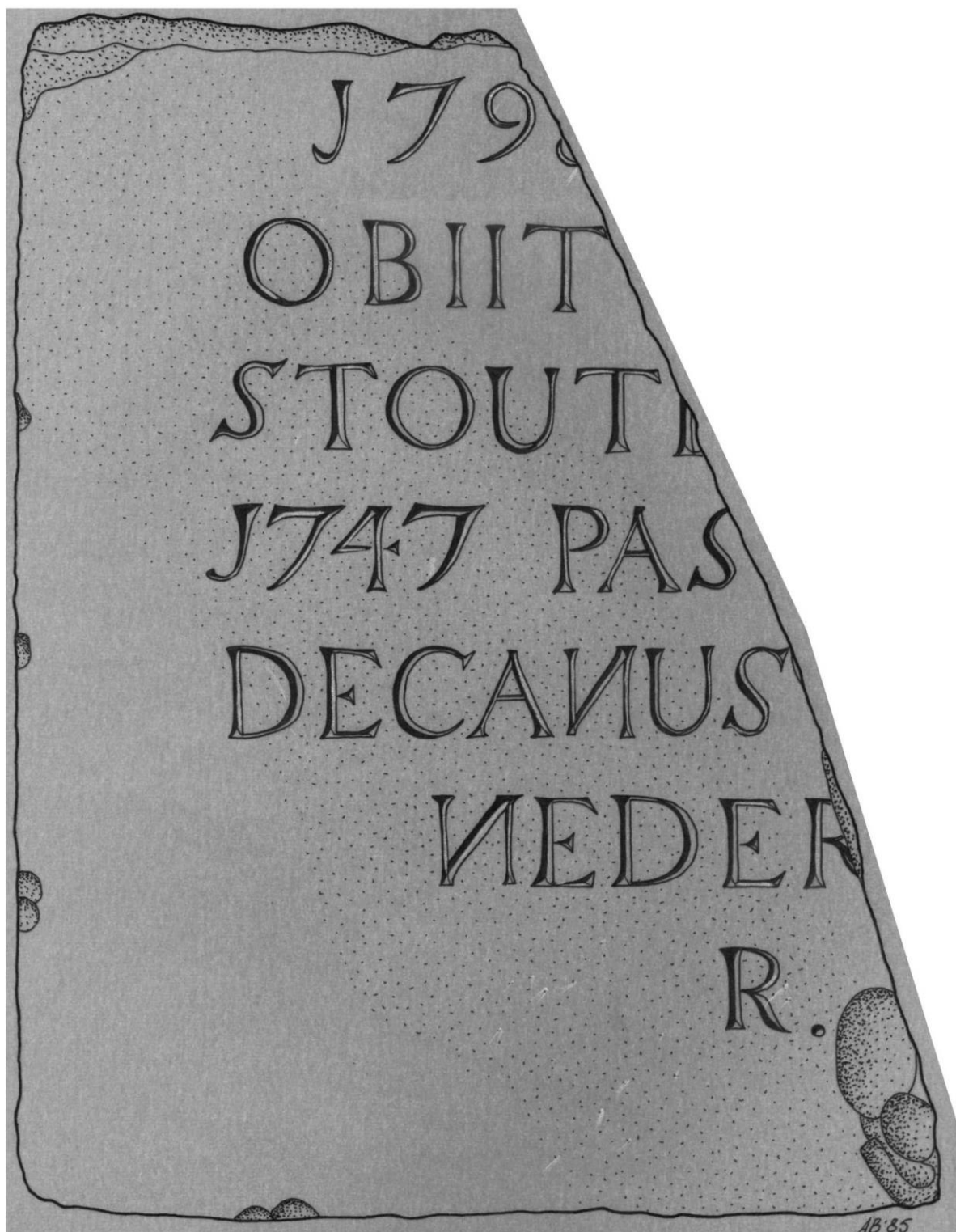
Figuur 14. Locatie van de vondst (rode stip). Het groengeearceerde vlak markeert de huidige omvang van de begraafplaats. Ondergrond: www.afstandsmeten.nl.

Vondstomstandigheden

De vondst werd gedaan op slechts enkele decimeters ten oosten van de omheiningmuur van het oude kerkhof in de Nederweerder dorpskern. De gelijktijdige vondst van verstoord menselijk botmateriaal geeft aan dat we hier met funerair materiaal te maken hadden. Dat is waarschijnlijk te wijten aan oude egalisatiewerkzaamheden ter plaatse, of aan het deponeren van afvalgrond afkomstig van begravingen aan de rand van het kerkhof. Dat bij dergelijk grondtransport ook onbedoeld kleine fragmenten van stenen grafmonumenten zijn mee- verplaatst, is niet ondenkbeeldig.

Vondstbeschrijving

De inscriptie is aangebracht in een tegel of plaquette van Naamse harde kalksteen, waarvan alleen de linkerbenedenhoek bewaard is gebleven en waarvan de afmetingen 25 (b) x 32 (h) cm bedragen. De tegel is oudtijds gebroken en de onderzijde is ruw bekapt. De oorspronkelijke hoogte zal ongeveer 40 cm hebben bedragen en de breedte 50 cm of meer. De dikte bedraagt ca. 45 mm.

Figuur 15. Het fragment van een inscriptie op een natuurstenen tegel. Tekening: Alfons Bruekers.

Inscriptie

De nog aanwezige delen van de inscriptie bevatten de jaartallen 1747 en 179(5?) alsmede een aantal woorden in het Latijn, in fraai gestoken kapitalen. Opmerkelijk detail is dat de letter N consequent in retrogradevorm (dus gespiegeld) weergegeven is.

De bewaard gebleven tekst luidt als volgt:

1795 [...]
 OBIIT [...]
 STOUTE[...]
 1747 PAS[...]
 DECANUS [...]
 NEDER[...]
 R [...]

In november 1985 nam ik (eerst telefonisch en later schriftelijk) contact op met prof. dr. J.E. Bogaers (1926-1996), hoogleraar provinciaal Romeinse archeologie, verbonden aan het Instituut Oude Letteren van de Katholieke Universiteit in Nijmegen. Deze internationale autoriteit in latijnse inscripties raakte enthousiast over deze onverwachte vondst en hielp mij met de reconstructie en interpretatie van de Nederweerder tekst. Op basis van de bewaardgebleven tekst en aanvullend archiefonderzoek ontstond in onze correspondentie (8, 14 en 16 november en 8 december 1985) allengs onderstaande, meest waarschijnlijke, reconstructie:

1795 [DIE 9 FEBRUARII]
 OBIIT [R(everendus) D(ominus) LAMBERTUS]
 STOUTE[MANS AB ANNO]
 1747 PAS[TOR, AB ANNO 1765]
 DECANUS [DISTR(ictus) WEERTH(ensis) IN]
 NEDER[WEERT]
 R(equiescat)m [I(n) P(ace)]

De letters tussen [...] zijn gereconstrueerde, verdwenen letters. De letters tussen (...) zijn de door afkortingen in de inscriptie beoogde woorden.

Dit betekent dat de fysieke verschijningsvorm van de inscriptie als volgt kan zijn geweest:

1795 DIE 9 FEBRUARII
 OBIIT R. D. LAMBERTUS
 STOUTEMANS AB ANNO
 1747 PASTOR, AB ANNO 1765
 DECANUS DISTR. WEERTH. IN
 NEDER[WEERT
 R. I. P.

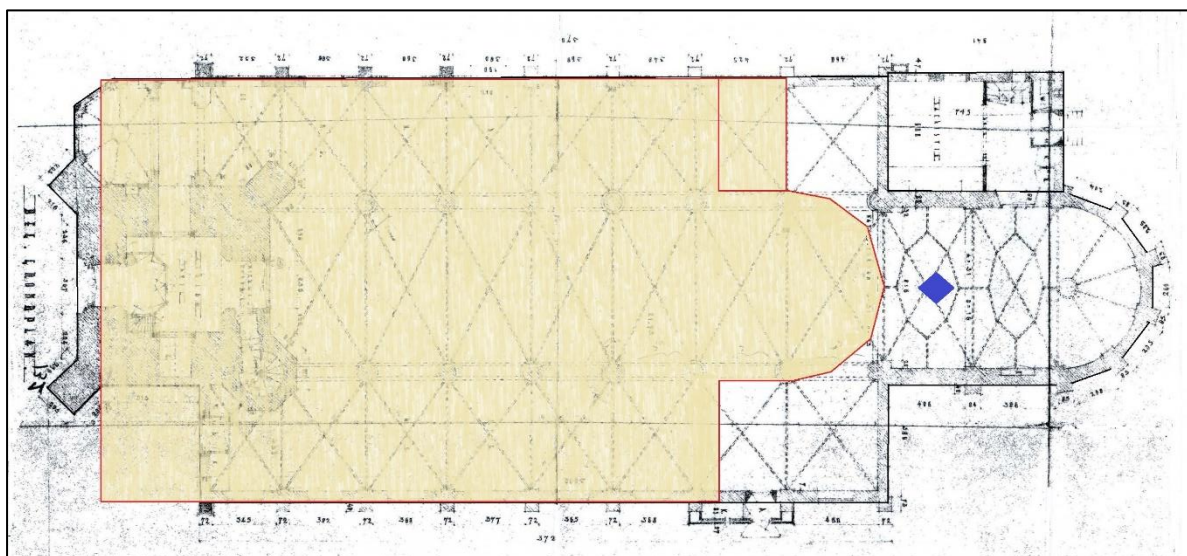
In hedendaags Nederlands staat hier: 'Op de negende dag van februari 1795 is overleden de Eerwaarde Heer Lambertus Stoutemans, sinds het jaar 1747 pastoor, sinds het jaar 1765 deken van het district Weert, te Nederweert. Hij ruste in vrede'.

Uiteraard vinden we de inschrijving van overlijden en begraven ook in de registers van de St. Lambertuskerk. We lezen daar: 'Die nona febr[uar]ij 1795, hora 4ta vespertina obiit Adm[odum] Reverundus Dominus Lambertus Stoutemans, carissimus patruus meus ab A[nn]o 1747 huius parochiae Pastor Laboriosissimus; ab A[nn]o 1765 Districtus weerthenis decanus. Die 12a in Ecclesiae n[ost]rae Coemiterio E[t] regione imaginis S[anctis]simi Sacramenti, prope chorum, Sepultus [est], praevis Exequis a R[everen]do D[omin]o G. Verstegen, pastore in Leveroij, et concione funebri a R[everen]do D[omin]o J. Janssens, pastore weerthensi. R[equiscat] I[n] P[ace]. Testor M. Stoutemans Pastor'.
 [Bron: RHCL; kerkelijke registers St. Lambertusparochie].

De transcriptie hiervan werd mij per brief van 10 december 1985 geleverd door drs. Geert Knops, classicus, en op details verbeterd door prof. Bogaers: *'Op 9 februari 1795 overleed op het vierde uur 's avonds de zeereerwaarde heer Lambertus Stoutemans, mijn zeer geliefde oom van vaderszijde, vanaf 1747 de hardwerkende pastoor van deze parochie, vanaf 1765 deken van het dekanaat Weert. Op de 12^e dag is hij op het kerkhof van onze kerk in de buurt van het beeld van het Allerheiligste Sacrament, in de buurt van het koor begraven nadat eerst een uitvaartdienst vooraf gegaan was door de eerwaarde heer G. Verstegen, pastoor van Leveroy en de begrafenispraak door de eerwaarde heer J. Janssens, pastoor van Weert. Moge hij rusten in vrede. Pastoor M. Stoutemans, getuige'*.

Met 'het vierde uur 's avonds' wordt volgens prof. Bogaers bedoeld: 10 uur 's avonds, dus 22.00 uur. De romeinse tijdrekening begon immers om zes uur in de ochtend. Zo noemt het Nieuwe Testament het moment van overlijden van Jesus Christus tussen het 6^e en het 9^e uur, dat in feite overeenkomt met tussen 12 en 3 uur 's middags. [Bron: telefonische informatie van prof. Bogaers 12 dec 1985].

De nieuwe pastoor, Michiel Stoutemans, spreekt piëteitsvol over zijn oom Lambertus Stoutemans, die bijna 50 jaar lang pastoor was van de Nederweeter St. Lambertusparochie. Het is de moeite waard nog even stil te staan bij de locatie van het graf. Uit de inschrijving blijkt overduidelijk dat het graf zich bevond buiten de kerk, nabij het priesterkoor. Dat behoeft geen verbazing; sinds het decreet van keizer Joseph II in 1784 was het verboden om nog langer *intra muros* te begraven. Dat moest dus buiten de kerk en – ingevolge hetzelfde decreet – zo sober mogelijk. Dat het graf dus bij de buitenzijde van het priesterkoor werd gemaakt, dicht bij het allerheiligste sacrament op het hoogaltaar, is alleszins begrijpelijk. Wel moeten we er ons rekenschap van geven dat wat in 1795 buiten de kerk was, dat ná 1841 niet meer was. Dat heeft te maken met de al eerder beschreven verlenging van de kerk waarbij een deel van het kerkhof werd opgeofferd voor de verlenging van middenschip en zijbeuken. Dus reeds in 1841 zal het graf van de pastoor, althans het bovengrondse deel ervan, geruimd zijn voor de kerkuitbreiding.

Figuur 16. Vermoedelijke ligging (blauwe stip) van het graf van pastoor Lambertus Stoutemans (1795).

Het is niet geheel duidelijk wat het karakter van het grafmonument van Stoutemans is geweest. De tegelvorm van de steen met inscriptie suggereert een soort vloergraf maar dat is het tegelformaat a-typisch ten opzichte van de 30x30 cm-maatvoering in de oude vloer. Het feit dat het graf zich volgens de begraafaantekening *extra muros* bevond, wijst daarentegen op een grafmonument waarvan de tegel een onderdeel vormde want men zal geen losse tegel met inscriptie in het maaiveld van het kerkhof hebben gelegd. Deze vraag zal altijd onbeantwoord blijven.

De wederwaardigheden van de plaquette met inscriptie tussen 1841 en 1985 zijn onbekend. We moeten aannemen dat het graf bij de verbouwing in 1841 geruimd is, in een knekelput aan de rand van de begraafplaats werd ondergebracht en dat daar ook het tegelfragment met inscriptie terecht is gekomen. Waarna in 1985 op die plek een garage is gebouwd en het tegelfragment werd teruggevonden. Een enigszins speculatieve redenering, maar waarschijnlijk de enige plausibele.

Hoewel het strikt genomen hier dus niet handelt om een vondst die gedaan is in de huidige kerk, heeft zij daar dus wel een aannemelijke relatie mee en dat is de reden om de beschrijving in deze rapportage onder te brengen.

Na het maken van de vondstbeschrijving heb ik een gipsafdruk van de steen met inscriptie vervaardigd. De originele vondst is teruggegeven aan de vinder, kapelaan Gruyters. Helaas moet het object sedertdien als verloren worden beschouwd.

Fig. 17. Afgietsel in gips van de oorspronkelijke plaquette. Gipsafgietsel en foto: Alfons Bruekers. Collectie Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

3. Conclusies

Hoewel de RK St. Lambertuskerk van Nederweert, wier oorsprong terug gaat tot de middeleeuwen, nooit is onderworpen aan systematisch archeologisch onderzoek, zijn er gedurende enkele momenten wel terloopse archeologische waarnemingen verricht.

Bij de aanleg van vloerverwarming in de noordbeuk, in 1934, werden grafkelders blootgelegd waaronder het graf van een geestelijke.

Tijdens het herstel van de oorlogsschade in 1949 vond men minstens twee grafzerken uit de 17e en 18e eeuw waarvan er één (familiegraf Beys) werd ingemetseld in de torenmuur en de andere (familiegraf De Haes) wel bewaard lijkt te zijn maar momenteel aan het zicht onttrokken is.

De vernieuwing van de vloerverwarming in 1980 legde sporen bloot van de vergroting van de kerk in 1841, waarbij het schip werd verlengd tot de huidige afmetingen.

Een toevalsvondst uit 1985, tenslotte, kan in verband worden gebracht met het vermoedelijk bij de uitbreiding van de kerk in 1841 verdwenen graf van de in 1795 overleden pastoor-deken Lambertus Stoutemans.